

Erken Çocuklukta Karakter ve Değer Eğitimi

Teoriden Uygulamaya

Editör: Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU

Yazar: Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM

2. Baskı

Editör: Prof. Dr. Esra ÖMEROĞLU
Yazar: Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM

ERKEN ÇOCUKLUKTA KARAKTER VE DEĞER EĞİTİMİ: TEORİDEN UYGULAMAYA

ISBN 978-625-7052-62-7
DOI 10.14527/9786257052627

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2020, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş. ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2016, Ankara
2. Baskı: Mart 2020, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetin Emeç Bulvarı 1314.Cadde No:37/A-B
Çankaya / ANKARA
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 46661

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Bir insanın yaşamını anlamlı kılan geride bıraktıklarıdır. İnsanoğlu, yaşadığı her dönemde akıp giden zamanın ardından bir iz bırakma isteğini kalbinde ve zihninde taşımıştır. Bu yüzden ilk çağlardan beri çizmiş, yazmış ve anlatmıştır. Bu kitabın hazırlanmasındaki temel düşünce de akıp giden zamana karşı anlamlı bir iz bırakmaktır.

Erken çocukluk yılları insan yaşamında son derece önemli ve tüm yaşamı etkileyen bir süreçtir. Çocuğun gelişiminin doğumdan sonra en hızlı olduğu bu dönemde kazanılan bilgi ve beceriler, öğrenilen değerler ve yaşam deneyimleri çocuğun ergenlik ve yetişkinlik döneminde nasıl bir insan olacağının temel belirleyicileridir. Erken çocukluk dönemi, çocuğun kişiliği, akademik başarısı ve insanlarla olan ilişkileri üzerinde de oldukça etkilidir. Dolayısıyla bu kritik dönem çocukların gelişimlerini destekleyecek, onlara bilgi, beceri ve değer ve ahlak kazandıracak şekilde zenginleştirilmelidir.

“Değerler” düşünme, karar verme, seçim yapma, konuşma, eylemde bulunma gibi insana özgü olan tüm bilişsel ve davranışlar süreçleri üzerinde etkilidir. Hayata, olaylara ve çevremizde olup bitenlere yine sahip olduğumuz “değerler” doğrultusunda tepki veririz. Bizim için en önemli, en kıymetli ve en güzel olanları da belirleyen onlara verdiğimiz “değer” dir.

Yeryüzündeki “en güzel şey” nedir? Şeklindeki bir sorunun cevabı herkes için farklı olabilir. Benim için bu sorunun cevabı hiç değişmedi. Benim için yeryüzündeki en güzel şey, “çocuk” tur. Sadece kendi çocuklarım değil dünyanın tüm çocukları. Üstü yırtık olsa da yüzü kirli olsa da burnu aksa da çocuklar dünyadaki “en güzel şey” dir.

Çocuklara kazandırdığımız ve öğrettiğimiz her şey onlarla birlikte büyüyecek. Sevgi ve nefret, sorumluluk ve bencillik, hoşgörü ve saygısızlık gibi. Çocuklara kazandırdığımız her değer onlarla birlikte büyüyerek topluma, ülkemize ve hatta dünyaya yayılacak. Bu düşünceden hareketle çocuklara küçük yaşlardan itibaren “değer” aktarabilme düşüncesi bu kitabın ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Bu amaçla yalnızca bir çocuk dahi bu kitap sayesinde bir “değer” kazandığında bu benim için en büyük mutluluk sebebi ve başarı göstergesi olacaktır.

Yaşam standartlarımızdaki iyileşmeye rağmen “iyi insan olma” standartlarımızın çok iyi durumda olduğu söylenemez. Sürekli artan çocuk suçlu oranları, madde bağımlılığı, her gün medyada yer alan şiddet, istismar ve ahlak dışı olaylar bunun göstergelerinden bazıları. Günümüz anne babaları için “iyi insan” yetiştirmekten ziyade “başarılı insan” yetiştirmek daha önemli. Bu yüzden milyonlarca anne baba çocuğunu özel okul, etüt merkezi, özel ders ve yardımcı kaynak kullanımı gibi birtakım takviyelerle hayalindeki mesleğe ulaştırmak için uğraşiyor. Fakat “başarılı insan” için uğraşırken “iyi insan” olmanın da önemli olduğunu unutmamalıyız. Bunu başaramadığımız takdirde çok başarılı ama mutsuz, başarılı ama bencil, başarılı ama yalnız, başarılı ama verimsiz insanlar topluluğu olacaktır.

Bu yüzden akademik eğitim ile değerler eğitimi birbirinden ayrı düşünülmemeli. Akademik eğitim bize “başarılı olma” fırsatı verirken değerler eğitimi ise “iyi insan olma” becerisini kazandırır. Üstelik “değerler eğitiminin” akademik başarıyı olumlu etkilediğini gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır.

Kitabın son bölümünde yer alan etkinlik örneklerinin uygulanma sürecindeki özverisi, yardımı ve içtenliği için okul öncesi öğretmeni Şeyma Sucu’ya teşekkür ederim...

Kitabın hazırlanma sürecinde bir yol gösterici, bir bilge rehber ve iyi bir öğretmen olarak desteğini her daim hissettiğim aynı zamanda doktora tez danışmanım olan Prof. Dr. Esra Ömeroğlu Hocama teşekkürü bir borç bilirim...

Sevgili anneme ve babama bana kazandırdıkları tüm “değer” ler ve bugünlere gelmem için yaptıkları tüm fedakârlıklar için minnettarım... Sevgili eşime tahammülü, fedakârlığı, desteği ve yarenliği teşekkür ederim... Tek bir kalbi paylaşarak dört ayrı bedende taşıdığımız sevgili kardeşlerim hep var olsunlar...

Sevgili çocuklarım Emir ve Kerem; henüz okuyamayacak kadar küçük olduğunuz için geleceğe yazılmış bir mesaj aslında bu mısralar. Varlığınızla dünyayı çok daha güzel ve yaşanılır, huzur veren, güneşi, çiçekleri, denizi, dağları ve kuşları olan bir yer yaptınız. Sizi çok seviyorum, iyi ki varsınız...

Okutana, yazdırana, var edene şükürler olsun...

Dünyanın tüm çocuklarına armağan olsun...

Doç. Dr. Özkan SAPSAĞLAM

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
-------------	-----

1. BÖLÜM KARAKTER VE DEĞER

Karakter Kavramı ve Özellikleri.....	5
Erken Çocukluk Döneminde Karakter Gelişimi.....	6
Karakter Eğitimi	8
Bir Kavram Olarak Değer ve Özellikleri	10
Batılı Düşünürler ve Değer Yaklaşımları.....	13
Milton Rokeach Değer Yaklaşımı.....	13
Shalom Schwartz Değer Yaklaşımı.....	15
Eduard Spranger Değer Yaklaşımı	19
Gordon Allport, Vernon ve Lindzey Değer Yaklaşımı	20
Gordon Nelson Değer Yaklaşımı.....	21
Türk ve Müslüman Düşünürlerin Değer Yaklaşımları	22
İmam Gazali.....	22
Mevlânâ Celaleddin-i Rumî.....	24
Yunus Emre	27
Hilmi Ziya Ülken	29
Nurettin Topçu	30
Erol Güngör	32

2. BÖLÜM DEĞERLER EĞİTİMİ VE ÖNEMİ

Değerler Eğitimi	37
Değerler Eğitiminin Amacı ve Önemi.....	39
Değer Eğitiminde Kullanılan Yöntemler	41
Değerlerin Doğrudan Öğretimi (Değer Telkini Yaklaşımı)	42
Değer Analizi Yaklaşımı	43
Değer Açıklama (Değer Belirginleştirme) Yaklaşımı	44
Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı.....	45

3. BÖLÜM ERKEN ÇOCUKLUK YILLARINDA DEĞER EĞİTİMİ

Erken Çocukluk Döneminde Kavram Gelişimi.....	49
Erken Çocukluk Döneminde Değer Kavramlarının Gelişimi.....	50
Erken Çocukluk Döneminde Ahlak Gelişimi	53

Erken Çocukluk Döneminde Değerler Eğitimi.....	56
Bireysel Gelişim İçin Ahlaki Değerler Rehberi (AEGIS).....	60
Zürafa (Giraffe) Programı.....	60
Lions-Quest Programı.....	61
Yaşayan Değerler Eğitimi Programı (Living Values Education Program).....	61
Açık Halka.....	62
Gerekli Zorunlu Proje (Project Essential).....	62
City Montessori School.....	62
Çocuk Gelişimi Projesi.....	63
Kişilik Eğitim Müfredatı (Character Education Institute).....	63
Türkiye’de Değerler Eğitimi.....	63
Erken Çocukluk Yıllarında Çocuklara Kazandırılacak Değerler.....	68
Sorumluluk.....	69
Sevgi.....	70
Saygı.....	70
Yardıms severlik.....	71
Hoşgörü.....	72
Nezaket.....	73
Arkadaşlık.....	74
İşbirliği.....	75
Dürüstlük.....	75
Öz Denetim (Kendini Kontrol Etme).....	76

4. BÖLÜM

AİLEDE VE OKULDA DEĞERLER EĞİTİMİ

Ailede Değerler Eğitimi.....	81
Okulda Değerler Eğitimi.....	85
Değerler Eğitiminde Okulun ve Öğretmenin Rolü.....	87
Kaynakça.....	91
Eğitim Etkinliklerinin Hazırlanması ve Uygulanması Sürecine İlişkin Bazı Açıklamalar.....	101
Etkinlik Örnekleri.....	103
Yazarlar Hakkında.....	157

GİRİŞ

Toplum sürekli değişen ve yaşıyan canlı bir sistemdir. Toplumunu ayakta tutan, yaşıatan ve devamlılığını sağlayan ise kültür, gelenek ve değerlerdir. Sürdürülebilir bir toplum yaşıamı kültür, gelenek ve değerlerin sonraki nesillere aktarılmasıyla mümkün olabilir. Bu değer aktarımı öncelikle anne baba tarafından daha sonra kültürel ve sosyal çevreden informal değer aktarımı Şeklinde gerçekleşmektedir. Zira aile pek çok bilginin, becerinin ve değerin kazanıldığı ilk yerdir.

Erken ocukluk dönemi doğum öncesi dönemden sonra, çocuğun sosyal-duygusal gelişimi, fiziksel gelişimi, bilişsel gelişimi, psiko-motor gelişimi ve dil gelişiminin en hızlı olduğu ikinci dönemdir. İlk başlarda nesnelere ısıarak, nesnelere dokunarak, onları hareket ettirerek başlayan öğrenme süreci yerini merak duygusu ve öğrenme isteği içeren sorulara bırakmaktadır. Bu dönemde çocuğun yaşıadığı deneyimler onun sonraki sosyal ve akademik yaşıamı ve kişiliği üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve çocuğun gelecekte nasıl bir insan olacağını belirlemektedir.

Çocuklar değerlere ilişkin bilgileri yaşıamları boyunca öğrenmektedirler ama ilk bilgiler erken dönemde kazanılmaya başlanmaktadır. Bu süreci yaşıam boyu devam etmektedir. Ancak temel değerler bu dönemde oluşmaktadır (Balat ve Dağal, 2009).

Erken ocukluk döneminde öğrenilen bilgi ve davranışların çoğu gözlem ve taklide dayalı olarak kazanılmaktadır. Dolayısıyla hem anne babanın hem de okul öncesi eğitim kurumlarının çocuklara onların gelişimlerini destekleyecek zengin bir uyarıcı evre sunma sorumluluğu bulunmaktadır. Çünkü sosyal, kültürel ve fiziksel evre çocuğun yaşıamı üzerinde oldukça etkilidir.

Dünya, takibi mümkün olmayan bir hızla değişirken bilim, sanayi, teknoloji ve eğitim gibi pek çok alanda yenilikler yaşıanmaktadır. Bu hızlı değişimin insanın günlük yaşıamında bazı kolaylıkları beraberinde getirmesinin yanında toplumsal yaşıam için risk teşkil eden bir takım olumsuz etkileri de söz konusudur. Toplumsal yaşıamı oluşturun sosyal ve kültürel değerler, toplumsal normlar, milli ve manevi değerler, sosyal ilişkiler hızla aşınmakta ve birey-toplum arasındaki etkileşim

azalmaktadır. Toplumsal değişimin bir sonucu olarak aile kurumu da hızla değişmektedir. Günümüzde kalabalık aileler yerini çekirdek ailelere bırakmaktadır. Bununla birlikte kırsal kesimde yaşayan aile sayısı hızla azalırken şehirlerde yaşayan aile sayısı artmaktadır. İnsanlar sosyal, ekonomik ve kültürel nedenlerle yaşadıkları şehirleri terk ederek büyük şehirlere göç etmekte, sosyal çevreleri ve kültürel değerlerinden yoksun kalmaktadır. Tüm bunların bir sonucu olarak bireyin toplumla olan ilişkisi ve etkileşimi azalmaktadır.

Toplumsal değerlerin, kültürel özelliklerin ve sosyal yetilerin çocuklara kazandırılmasında en büyük görev ailelere ve okullara düşmektedir. Günümüzde okul sadece bilgi aktaran veya akademik anlamda çocukların gelişimini destekleyen bir kurum olarak değil aynı zamanda toplumsal, kültürel ve sosyal değerlerin çocuklara aktarılmasını sağlayan bir merkez olarak görülmektedir.

Eğitimin ülkeler ve toplumlar için önemi yalnızca bilgi kazandırması değil, beceri, alışkanlık ve değer kazandırmasından kaynaklanmaktadır. Eğitimin hedeflerinden biri de bireye değerleri kazandırarak sorumlulukları paylaşması, çevresine karşı daha duyarlı olması, kendini yönetmesi, geliştirmesi ve bu yolla bireylerin toplumsal yaşamdaki ilişkilerini geliştirmesini sağlamaktır (Ravinger, 2006).

Eğitim kurumları, çocuklara ve gençlere toplumda çoğunluk tarafından kabul edilen değerleri, normları, tutumları planlı ve kontrollü bir biçimde kazandırdığı ve bunlara uygun hareket edilip edilmediğini izlediği için önemli bir toplumsal kontrol aracıdır (Erden ve Fidan, 1998).

1. BÖLÜM İÇERİĞİ

Karakter Kavramı ve Özellikleri

Erken Çocukluk Döneminde Karakter Gelişimi

Karakter Eğitimi

Bir Kavram Olarak Değer ve Özellikleri

Batılı Düşünürler ve Değer Yaklaşımları

Milton Rokeach Değer Yaklaşımı

Shalom Schwartz Değer Yaklaşımı

Eduard Spranger Değer Yaklaşımı

Gordon Allport, Vernon ve Lindzey Değer Yaklaşımı

Gordon Nelson Değer Yaklaşımı

Türk ve Müslüman Düşünürlerin Değer Yaklaşımları

İmam Gazali

Mevlânâ Celaleddin-i Rumî

Yunus Emre

Hilmi Ziya Ülken

Nurettin Topçu

Erol Güngör

1. BÖLÜM

KARAKTER VE DEĞER

1.1. Karakter Kavramı ve Özellikleri

“Karakter” her zaman iyiliğin, erdemin ve ahlaki olgunluğun gerekleri olarak görülüp hayranlık duyulan bir dizi içsel özelliği çağrıştıran eski bir kavramdır (Kirschenbaum, 1995, s. 21). “Character” kelimesi Yunanca bir kelime olup “ayırt edici işaret” anlamına gelmektedir. Günümüzde ise “karakter” kelimesi kişinin ahlak merkezi anlamında kullanılmaktadır. Dahası karakter kelimesi birey olmaya ek olarak grup olmayla ilgili olguları içerir (Shields ve Bredemeier, 2005, s. 121).

Davis (2003), “karakter” kavramını bir kişinin ahlaken iyi olanı yapmak noktasındaki mizacı olarak ifade etmektedir. Bu tanımı somutlaştırmak için biraz daha ileri giderek cesaret ve dürüstlük gibi birbiriyle ilişkili pek çok özelliğin kişinin karakterini belirlemek için planlı bir şekilde organize edilmesi gerektiğini belirtir. Bununla birlikte karakteri “yerleşik mizaç” olarak görmektedir. Kişilik özelliklerinin karaktere katkıda bulunduğunu, insanların kişiliklerini seçemediklerini fakat karakterlerinin kendi tercihleri olduğunu belirtmiştir. Karakter, özellikle kişisel yaşam alanlarındaki düşünce ve davranış kalıplarından oluşur. İyi karakter ahlaki yönden iyi olan tercihleri gerektirir. İyi bir karakterin pek çok türü olabilir fakat ahlaken güvenilir olmak önemlidir (Kupperman, 2005, s. 212).

Karakter, kişinin davranışlarını şekillendiren değerlerden oluşur. Karakter, birbiriyle ilişkili üç bölümden oluşur: ahlaki bilgi, ahlaki duygu, ahlaki davranış. İyi karakter, iyi olanı bilmek, iyi olanı istemek ve iyi olanı yapmaktır. Esas olarak iyi karakter aklın iyi alışkanlıklarına dayanır (Lickona, 1991).

İnsanın merkezi bir özelliği olan karakter oluşumu doğru düzeyde iyi insan yaşamı ile açıklanabilir. İyi yaşam için gerekli olan kurallar ise karakter oluşumunu destekler (Mckinon, 2005, s.58).

Ahlaki muhakeme karakter ile ilgilidir ve ahlaki boyutun yapıtaşısıdır. Fakat karakter ahlaki erdemlerin ve sebeplerin ötesindeki şeyleri gerektirir. Karakter doğru olana bağlılığın yanında iyi bir bakış açısı da gerektirir. (Shields ve Brede-meier, 2005, s. 132). Eski Yunan'da, çocuklara iyi bir insan olmanın öğretilmesi gerektiğini vurgulayan ilk batılı eğitimci Sokrates'dir (Trout, 2008).

1.2. Erken Çocukluk Döneminde Karakter Gelişimi

Erken çocukluk yılları, doğumdan sonra gelişimin en hızlı olduğu yıllardır. Gelişim, bir taraftan boyun uzaması ve vücut ağırlığının artması gibi nicel özelliklerdeki farklılaşmayla gerçekleşirken diğer taraftan duygular, düşünme biçimleri, değer ve inanç yargıları değişmektedir. Çocuk artık birey olduğunun farkındadır ve bu yeni bireye bir kimlik ve karakter kazandırma arayışındadır. İşte bu noktada fiziksel ve sosyal çevre, bu çevredeki deneyimler ve yaşantılar ve rol modeller etkili olmaktadır.

Karakter gelişimi için çocukluk ve ergenlik dönemi önemli evreler olarak görülür (Higgins, Alessandro ve Power, 2005, s. 104). Karakter çoğunlukla çocukluk ve ergenlik döneminde gelişir (Berkowitz ve Bier, 2004). Çocuğun karakter kazanma sürecinde aile, okul, akranlar, toplum, din, medya gibi pek çok etken söz konusudur (Balat vd., 2012). Öğretmenler, okul içi etkinliklerinde etik becerilerin gelişimine yönelik etkinliklere yer verdiklerinde çocukların ahlaki kapasitelerini geliştirmelerine ve karakter gelişimlerine katkı sağlarlar (Narvaez, Bock, Endicott ve Lies, 2004).

Karakter, kişiliğin boyutlarından biridir. Dolayısıyla kişilik gelişimini açıklamaya dönük kuramlarda savunulan görüşlerin karakter gelişimi içinde geçerli olduğu söylenebilir. Kişilik, karakter, mizaç ve değerler birlikte gelişen ve birbirinden etkilenen kavramlardır. Karakter gelişimini açıklamaya yönelik kuramlar incelendiğinde, kuramlardaki görüş farklılıklarına karşın tüm kuramlarda ortak olan bir nokta dikkat çekmektedir. Tüm kuramlarda öne çıkan ortak özellik erken çocukluk yıllarının karakter gelişimi açısından son derece önemli olduğudur. Karakter, yaşamın ilk yıllarından itibaren, sosyal yaşantılar sonucunda bir takım değer yargılarının benimsenmesi ile gelişir (Baymur, 1997).

Urie Bronfenbrenner (1979), kişilik ve karakter gelişimini, insan ve içinde yaşadığı çevredeki ekosistemler arasındaki etkileşimin bir ürünü olarak görmektedir. Çocuğun çevresinde iç içe geçmiş farklı ekosistemler vardır ve tüm bu ekosistemlerin ortasında çocuğun kişiliği, karakteri ve mizacı bulunmaktadır. Çocuk ve çevresindeki ekosistemler arasındaki etkileşim karşılıklıdır. Yani çocuk bir taraftan içinde bulunduğu çevreyi etkilerken diğer taraftan kendisi çevreden etkilenmektedir.

Sigmund Freud, kişilik ve karakter gelişiminde bebeklik ve çocukluk yıllarının önemli olduğunu, dürtülerin ve biyolojik ihtiyaçların gelişimi şekillendirdiğini savunmaktadır. Ona göre kişilik gelişiminin üç boyutu vardır ve bunlar id, ego ve süperegodur. İd; kişiliğin biyolojik boyutunu oluşturmaktadır. Temel öncelik haz ve doyumdur. Ego; kişiliğin denge sistemidir ve gerçekçidir. İd ile süperego arasındaki çatışma ve ayrışmayı çözmeye ve dengelemeye çalışır. Süperego; kişiliğin değer ve ahlaki yargılar ile ilgili boyutudur. Anne babalar ve toplum tarafından çocuğa aktarılan değerler sistemini ifade etmektedir (Freud, 1996).

Erik Erikson, psiko-sosyal gelişim kuramında kişilik gelişiminin yaşam boyu devam ettiğini ve gelişimin sekiz evrede gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu evrelerde bireyin üstesinden gelmesi gereken krizler ve çatışmalar söz konusudur ve sağlıklı bir kişilik için bu kriz ve çatışmaların birey tarafından başarılı bir şekilde çözümlenmesi önemlidir. Kişilik gelişiminde sosyal çevre ile ilişkiler, toplumsal ve kültürel unsurlar, aile, öğretmen ve diğer yetişkinler önemlidir (Erikson, 1994).

Lev Vygotsky, bireyin gelişiminde ve öğrenmelerinde sosyal ve kültürel çevrenin etkili olduğunu, gelişim ve öğrenmenin bu çevre içerisindeki ebeveynler, yetişkinler ve akranlarla etkileşim yoluyla gerçekleştiğini savunmaktadır. Gelişim sürecinde çocuğun aktif rolüne vurgu yapmakla birlikte gelişim ve değişim için sosyal ve kültürel çevrenin bir gereklilik ve ön koşul olduğunu belirtmektedir (Vygotsky, 1934).

Sosyal Bilişsel kuramla, davranışların görüşlerini reddeden Albert Bandura, gelişim ve öğrenmenin sadece ödül ve cezalarla açıklanamayacağını savunmaktadır. Ona göre insanlar, etraflarındaki modellerin davranışlarını gözlemler, modellerin davranışlarının sonuçlarına bakar ve bu sonuçlara göre davranışı tekrar ettirme veya davranıştan kaçınma eğilimi içerisine girerler. Burada bireyin seçtiği model önem kazanmaktadır. Zira çocukların karakter gelişiminde seçilen modellerin etkisi oldukça fazladır (Bandura, 1989).

Kişilik ve karakter gelişimine yönelik kuramlar incelendiğinde, tüm kuramlarda sosyal ve kültürel çevrenin önemli olduğu, anne babaların ve çocukların etkileşim halinde oldukları diğer yetişkinlerin, arkadaş çevresinin, okulun, öğretmenlerin ve toplumun etkili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla çocukların karakter gelişimi sürecinde çocuğun gündelik yaşamını sürdürdüğü sosyal ve kültürel çevresinin ve rol modellerinin nitelikleri burada temel etki faktörleri olarak öne çıkmaktadır.

1.3. Karakter Eğitimi

Karakter eğitimi, ırk, cins, yaş, politik veya dini tüm değişkenleri kapsayan bilinen ve uygulanabilirliği olan tüm değerleri içinde barındırır (Josephson, 2014). Karakter eğitimi okul toplumundaki öğrenciler ile yetişkinlerin saygı, adalet, vatandaşlık, kendine ve diğer kişilere karşı sorumluluk gibi değerleri öğrenme sürecidir (United States Department of Education, 2007).

Karakter eğitimi, “değerlere bağlı olarak ahlaki özellikleri geliştirmek ve bir dizi karakter davranışlarını tanımlamak ve oluşturmak için öğrencilere yardım etme amacı taşıyan yönergeler, planlanmış deneyimler ve etkinlikler” şeklinde tanımlanabilir (Johnson, 2006).

Tüm dünyada, aileler, öğretmenler, eğitimciler, eğitmenler ve diğer uygulayıcılar çocuklarda etik temelli bir karakter eğitimi ile ilgilenmektedir ve bunu inşa etmek için çaba göstermektedir (Narváez, 2006). Karakter eğitimi, “dürüstlük, cesaret, azim, sadakat, özen, vatandaşlık erdemleri, adalet, saygı, sorumluluk ve güvenilirlik gibi belirli karakter özelliklerini öğretme ve modelleme üzerine odaklanır (Sunal ve Haas, 2003).

Karakter eğitimi, sosyal, duygusal ve bilişsel yetenekleri gerektirir. Erken çocukluk gelişiminin doğasında öz düzenleme, iletişim kurma ve öğrenme, arkadaş edinme ve akran etkileşimi vardır ve bu deneyimlere sahip olma beynin gelişimine yardım eder (National Research Council of Medicine, 2000).

Karakter eğitimini savunanlar okul öncesi eğitim programlarının çocukların değerleri kazanmalarında önemli bir yeri olduğunu belirtmişlerdir (Trout, 2008). Çocukların iyi bir karaktere sahip olmaları için yapılan çalışmaların aynı zamanda onların ahlaki gelişimlerini ve akademik başarılarını da desteklediği görülmüştür (Benninga vd.; 2006; Berkowitz ve Bier, 2004; Katılmış, Ekşi ve Öztürk, 2011).

Berkowitz (2011), karakter eğitimi ile ilgili araştırmalar ışığında etkili bir karakter eğitimi için bazı stratejiler belirlemiştir. Bunlar;

- Akran etkileşimi,
- Gelişimsel disiplin,
- Manevi ilgi,
- Diğer insanlara karşı ilgi,
- Yüksek beklentiler,
- Okulun bütününe odaklanma,
- Güven ve güvenilirlik,

- Pedagojik destek,
- Karakter hakkında bilgi verme,
- Aile/toplum katılımı,
- Sosyal-duygusal yeterliliklerini artırma,
- Mesleki gelişim ve teşvik.

Berkowitz ve Bier (2007) tarafından yapılan araştırmada etkili bir karakter eğitimi programının desteklediği belirtilen tutum ve davranışlar şunlardır;

- Sosyo-ahlaki biliş,
- Prososyal tutum ve davranışlar,
- Problem çözme becerileri,
- Akademik başarı,
- Okulun gerektirdiği davranışlar,
- Kişisel ahlak,
- Karakter bilgisi,
- Duygusal yeterlilik,
- Riskler hakkında bilgi ve tutum,
- Okula bağlanma.

Aynı araştırmada karakter eğitimi ile görülme sıklığında azalma olduğu belirtilen davranışlar şunlardır;

- Uyuşturucu kullanımı,
- Şiddet ve saldırganlık,
- İstenmeyen davranışlar.

Berkowitz ve Bier (2007) tarafından etkili karakter eğitimi programlarının ortak özellikleri ise şu şekilde tanımlanmıştır;

- Sosyal-duygusal müfredat
- Belirgin karakter eğitimi programı
- Akademik müfredat entegrasyonu
- Doğrudan öğretim stratejileri
- Etkileşimli öğrenme/öğretme stratejileri
- Sınıf/davranış yönetme stratejileri